

30. Коваль В. До історії української дипломатії: делегація УНР на Брестській мирній конференції. Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. — К., 1999. — Т. 4. — С. 219.

31. Сердюк О. Підписання берестейського договору // Календар Червоної Калини. — 1939. — С. 61.

32. Онацький Євген. Під омором барона М. Василька // Український історик. — 1980. — Ч. 1–14 (65–68).

33. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). — Київ, 1996. — С. 89–90.

34. Верига В. Визвольні змагання в Україні в 1914–1923 рр.: У 2-х т. — Т 2. — Львів, 1998. — С. 243.

35. ЦДАВО України. — Ф. 4456. — Оп. 1. — Спр. 2.

Т. М. Лобода

ПЕРЕРВАНИЙ ПОЛТ. АБО СПРОБА РЕКОНСТРУКЦІЇ ЖИТТЄВОГО ТА ТВОРЧОГО ШЛЯХУ ТРОХИМА ЗІНЬКІВСЬКОГО

«Висока худа постать. — видно, що хвора людина. Ласкаве, але трохи захмарене обличчя, з невеличкою підстриженою бородою, з рівним носом, з лобом, що насувався, звисав над очима: очі глибоко заховалися. Офіцерська одіж якось не личила цій постаті, цьому обличчю... (проте) в будь-якому товаристві людина весела і жвава вельми». — згадував Борис Грінченко Гл. С. ХХХІІІ і таким залишився в пам'яті знайомих та довзів талановитий український письменник, публіцист, фольклорист, перекладач, мовознавець, громадсько-культурний діяч, військовик Трохим Абрамович (Авраамійович) Зіньківський.

Народився Трохим Абрамович 23.07(04.08) 1861 р. в Лісівській слобідці Бердянська (тепер Запорізької обл.) в робітничій сім'ї. Батько працював поленно (певний час хліборобив, потім працював конопатником на морі). Рід Зіньківських походив з Полтавщини, з Зіньківського повіту. У родині Аврама та Ульяни Зіньківських, окрім Трохима, було ще троє хлопців (Михайло, Григорій, Кирило) і троє дівчат (Євдокія, Ганна, Марія). Марія померла немовлям, а Кирило — в 9 років Гл. С. VIII: 21.

З раннього дитинства хлопець виявляв допитливість, вступив до школи ще до навчання. Тому читати вивчився в письменної тітки ще до школи. В січні 1872 р. пішов до парафіяльної школи, де провчився півтора роки, а згодом — три роки в

БІОГРАФІЧНІ ТА ГЕНЕАЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ

двокласній повітовій міській школі (батьки не мали фінансової змоги навчати сина в гімназії). Вчився сумлінно, був першим учнем. По закінченні школи (1875) мав намір вступити до вчительського інституту, але там приймали лише з 16-ти річного віку, тому хлопець був вимушений залишитися в школі ще на рік «за старшого учня». У 1877 р. поїхав до міста Карасубазара, куди через війну було переведено Феодосійський вчительський інститут. Екзамени склав успішно і був зарахований, проте провчився лише чотири тижні, захворівши на «кврячу сліпоту». На зібранні вчителями гроші поїхав на лікування до Харкова. Там відомий офтальмолог Л. М. Гіршман (1839–1921), виявивши у хворого трахому очей, провів вдалу операцію. У Харкові Трохим пробув 19 місяців. Бракувало грошей. Хлопець, щоб якось протриматись, працював в хлібопекарні, продавав на базарі пиріжки, потім — по 14 годин в харківській друкарні «Сроуме» простим робітником із платнею в 5 карбованців. У друкарні і жив, спав на долівці, вкрившись одягом. Однак жага знань була сильніша за фізичну втому — незважаючи на слабкі очі, хлопець багато читав — брав книжки в знайомого з бібліотеки.

Повернувся Трохим додому лише 5 (17) липня 1877 р. До інституту вже не потрапив. Тому 24 вересня 1879 р. склав іспит при Бердянській гімназії на «вольноопределяющогося» і був зарахований до 3-ої роти 60-го резервного батальйону в Сімферополі, а вже через 11 місяців — 24 серпня 1880 р., його було направлено до обраної ним за власним бажанням юнкерської школи в Одесі. Вступні іспити юнак склав настільки вдало, що їх результат дав змогу обминати найнижчий клас і завдяки цьому закінчити курс юнкерської школи за 2 роки. Саме на період навчання в цьому закладі припадає переломний момент в життєвому шляху Трохима Зіньківського: його переважно інстинктивна прихильність до всього українського наповнюється справжнім національним змістом. Заслуга в цьому — перш за все високоосвіченої, талановитої і прихильної до української національної справи людини — вчителя історії Л. Смоленського.

Юнкерську школу Трохим скінчив в серпні 1882 р. за 2-м розрядом. Почалася військова служба з її постійними переїздами, мунстрою, маневрами, таборами. 15 травня 1883 р. його «проізвели» в офіцери. Відчуваючи невдоволеність, потребу самотвердження, реалізації свого потенціалу, Трохим самотійно вивчає латинську, грецьку, французьку мови, а в квітні 1886 р.

вдало складалає іспити на «атестат зрілості», після чого розпочинає підготовку до вступу до Петербурзької військово-юридичної академії. Серйозна, наполеглива праця юнака увінчалася успіхом. 15 вересня 1887 р. Трохима зарахували на перший курс академії. У цей час відбуваються зміни і в особистому житті студента — в січні 1888 р. він взяв шлюб з Ганною Тимофіївною Сервичківською.

Навчання та становлення сімейного життя не відволікали Трохима Зіньківського від активної участі в суспільно-політичному житті: він увійшов до близького до народників гуртка студентів-українців.

На час навчання в академії припав і початок активної письменницької праці Т. Зіньківського. Наприкінці 80-х—на початку 90-х рр. він друкував в західноукраїнських періодичних виданнях поезії, байки, оповідання. Писав під псевдонімами та криптонімами — Т. Звізлочот, Т. Певний, М. Цупкий, П. З., Т. З., Горлиця, З. Першою літературною працею Трохима Зіньківського був переклад українською мовою кількох оповідань М. Є. Салтикова-Шедріна. Він переклав Езопові байки, Вергілія, а також — з французької, німецької поезії, написав п'єсу «Сумління» та казку «Заєць, що себе жертвує» [3], кілька творів для дітей. На початку 1888 р. надіслав до львівської «Зорі» замітку про український театр в Петербурзі. Займався укладанням українського народного календаря, написав і першу свою белетристичну роботу — «Історична казка». В основі літературної творчості Т. Зіньківського лягли спогади, спостереження і враження дитячих та юнацьких років, сприйняття військового повсякденного побуту. А його твори «Сон», «Сидір Макарович Притика», «Моншер-козаче», «Кудюю йти» без перебільшень можна віднести до золотого фонду української новелістики. Автобіографічне оповідання «Сидір Макарович Притика» здобуло високу оцінку відомих тогочасних діячів Д. Мордовцева, Б. Грінченка, М. Комарова. Згодом, в 1889 році цей твір перекладено російською мовою. Окремими збірками вийшли оповідання «Малюнки справжнього життя» (1889) і байки («Байки М. Цупкого», 1889). На думку С. Єфремова Трохим Зіньківський був другою поруч з Б. Грінченком характерною для 80-х років XIX ст. постаттю в українському письменстві [4].

Інтерес становлять і його публіцистичні та літературно-критичні твори. Наприкінці 80-х—початку 90-х рр. побачили світ його «Молода Україна, її становище і шлях» (1890), що стала своєрідним маніфестом нового покоління борців за українсь-

БІОГРАФІЧНІ ТА ГЕНЕАЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ

ку національну справу. «Національне питання в Росії». «Шевченко в світлі європейської критики». У них Т. Зіньківський аналізував актуальні питання громадського життя, мету і завдання національного руху, основні напрями в ньому. Саме йому належать перші спроби осмислити стратегічні і тактичні засади українського націоналізму [5]. «Наш націоналізм — оборона свого національного життя, волі, і яким він був в протязі всієї історії, таким повинен і зоставатися», — писав Трохим Зіньківський в праці «Молода Україна, її становище і шлях» [6]. Проте, погоджувчись із думкою, що саме самостійність держави є найпершою запорукою національного життя, все ж вважав, що таке завдання за тодішніх умов було б не чим іншим, як лише дитячою фантазією і схилився до ідей федеративного устрою як найліпшого реально можливого варіанту. Проте Трохима Зіньківського не можна назвати песимістичним націоналістом. «Ми мусимо піднестися духом в гору, мусимо йняти віри, що народ, котрий дає світові генія (мова йде про Т. Г. Шевченка — авт.), не мусить загинути, духовно занепасти. ...народ сей володіє такими духовними силами, такою міццю до пасивної боротьби, перед котрою мліють і мліють всі ворожі заходи його знишити, всі зла, всі лиха... Не влаваймося ж в тугу, а вірмо в духовну непохитну міць нашого великого міцного народу». — закликав автор в своїй праці «Тарас Шевченко в світлі європейської критики» [7].

Трохим Абрамович мав також природний дар тонкого відчуття мови, і, не будучи фахівцем, проте, відчувавши потребу в професійному його підкріпленні, самотужки вивчав філологію, студіював народну і стару книжкову українську мову, маючи в задумі написання української граматики. Він опрацював величезний матеріал, насамперед фонетичний, проте, на жаль, через його передчасну смерть ця робота так і залишилася незавершеною.

Петербурзьку військово-юридичну академію Т. Зіньківський закінчив на початку червня 1890 р. і був «прикомандирований» до військового прокурора в Києві, де перед ним розгорталася заманлива і стабільна кар'єра військового правника. Проте, від самого початку військової кар'єри Т. Зіньківський мав непереборне, просто-таки нав'язливе бажання «скинути з себе кригу субординації й палюшого рабства. Так мені остобісіла ся навіжена солдатчина, що я радніший вхопитись за найменшу змогу збутись її, збутись хоч би промінявши на гірше» [8]. Вже в листопаді 1890 р. він розраховував вийти в відставку і зайнятися адвокатською практикою. Прагнув до змін в

житті, вважаючи, що таким чином зможе найкраще прислужитися народові в його незнанні своїх прав, і матиме більше вільного часу для роботи на ниві письменства та науки права. В перспективі мріяв навіть про університетську кафедру. Проте слабке здоров'я, підірване замолоду голодуванням та невтомною працею, увесь час давало про себе знати. Хворів на «горлову сухоту», що була своєрідною «візитівкою» інтелігенції того часу. Але навіть будучи вже тяжко і безнадійно хворим, продовжував свої навкові студії. Працював над написанням «Історії штунди», котру розпочав ще в Петербурзі, але, на жаль, не встиг повністю підготувати її до друку [9]. Продовжував збір матеріалів до «Української енциклопедії». Проводив роботу над монографією з порівняння карного права України та Росії в другій половині XVIII ст. (на жаль, матеріали, зібрані Т. Зіньківським до неї, не збереглися).

Однак, як він не протривав хворобі, стан його невпинно погіршувався. Це перекреслило всі його задуми. З метою відлужити навесні поїхав додому до Бердянська, проте вже було занадто пізно. Помер в батьківській хаті 8(20).06.1891 р. о 17 годині. Похований поруч з могилою матері. Коштом Одеської громади і В. Кравченка в 1911 р. на його могилі було встановлено пам'ятник з епітафією, яку склав В. Боровик:

«Стражденник син стражденника народа,
Кришталь його кривавої сльози,
Він не згинавсь, хоч як гула негода,
І не здригавсь від гуркотів грози,
Змагався навіть він з життям самим,
Коли людина ти — зітхни за ним!» [10].

«Здається ми не помилимося, коли скажемо, що тепер Зіньківський увіходить до українського письменства тільки jako талановитий прапівник: але через яких 10–15 років ми мали б з його діяча, що стояв би поруч с перворядними нашими робітниками літературними, с тими, що стоять зараз після Шевченка, — завсігди в нас однакового» [1, с. LX]. — така була думка його сучасників, висловлена Борисом Грінченком, з якою не можна не погодитися і зараз.

1. Чайченко В. (Грінченко Б.) Трохим Зіньківський // Зіньківський Т. Писання. — Кн. 1. — Львів, 1893. — С. XXXII.

БІОГРАФІЧНІ ТА ГЕНЕАЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ

2. Спогади Василя Кравченка про Трохима Зіньківського (Сидір Краль. Вступна стаття, публікація, коментарі) // Київська старовина. — 1997. — № 3–4 (316). (травень–серпень). — С. 173.
3. Зіньківський Т. Заєць, що себе жертвує // Зоря. — 1885. — Ч. 14.
4. Єфремов С. Історія українського письменства. — К., 1995. — С. 511.
5. Шевчук В. Нашадок запорожців // Є. Чикаленко. Спогади (1861–1907). — К.: Темпора, 2003. — С. 17–18.
6. Зіньківський Т. Молода Україна, її становище і шлях // Зіньківський Т. Писання Трохима Зіньківського. — Кн. 2. — Львів, 1896. — С. 81–119.
7. Тарас Шевченко в світлі європейської критики // Писання Трохима Зіньківського. — Кн. 2. — Львів, 1896. — С. 76.
8. З листа Б. Грінченку від 29.03.1890. Див.: Василь Скрипка. Письменник, фольклорист, публіцист // Літературна Україна. — 1971. — 13 серпня. — С. 4.
9. Зіньківський Т. Штунда, українська раціоналістична секта // Зіньківський Т. Писання Трохима Зіньківського. — Кн. 2. — Львів, 1896. — С. 121–289.
10. Спогади Василя Кравченка про Трохима Зіньківського // Київська старовина. — 1997. — № 3–4 (316). (травень–серпень). — С. 173.

Г. В. Стрельський

ТВОРЧЕ ЖИТТЯ І ТРАГІЧНА СМЕРТЬ М. А. СЛАВІНСЬКОГО

Наприкінці травня 1945 р. на одній з вулиць Праги гвардії старший лейтенант П. Закревський затримав сивоголового літнього чоловіка «для встановлення особи». Підозру в пильного офіцера викликало те, що дідусь підійшов до гурту солдатів-визволителів, які розмовляли українською мовою, щоб привітати земляків з Перемогою. Як з'ясувалося, Закревський «впіймав великого петлюрівського птаха». Затриманим виявився «забутий» в радянській Україні, але широко відомий в країнах Заходу, громадсько-політичний діяч, вчений-історик, юрист, журналіст, літературознавець, перекладач, поет Максим Антонович Славінський (літ. псевдоніми — М. Стависький, С. Лавинський та ін.). Після короткого попереднього слідства в відділі контррозвідки